

Képviselő-testületi előterjesztés

Előterjesztő: Kiss Attila *polgármester*

Tárgy: A Hajdúböszörményi Települési Értéktár Bizottság elnökének beszámolója

Ügyintéző: Ignáth Szilvia *szociális ügyintéző, sajtóreferens*

Iktatószám: - /2022.

Melléklet: 1 db

Feladatot jelent: Hatósági Osztály

Véleményező bizottság: -

Gazdasági, Fejlesztési és Környezetvédelmi Bizottság
Pénzügyi Ellenőrző és Mezőgazdasági Bizottság
Jogi Ügyrendi és Összeférhetetlenségi Bizottság
Népjeléti, Ifjúsági és Sport Bizottság
Oktatási és Művelődési Bizottság

Bizottsági elnök: -

Bertalan János
Kovács Attila
Leleszné Sveda Klára
Czeglédi János
Bodnár Margit

Egyéb véleményező szerv:

-

Törvényességi véleményezésre benyújtás időpontja: 2022. április 20.

Törvényességi ellenőrzést végezte:

Dr. Kovács Erzsébet *osztályvezető*

Látta:

Koláné Dr. Markó Judit *jegyző*

Egyéb meghívottak:

Varjasi Imre *elnök*

Nyilvános tárgykör

**Hajdúböszörmény Város
POLGÁRMESTERÉTŐL**

4220 Hajdúböszörmény, Bocskai tér 1.

(52) 563-259

www.hajduboszormeny.hu

Tisztelt Képviselő-testület!

Az Országgyűlés a magyar nemzeti értékekről és hungarikumokról szóló 2012. évi XXX. törvény preambulumban kinyilvánította, hogy a nemzeti értékeket az egyetemes értékek részének tekinti, amely értékek a magyarság múltjának, jelenének és jövőjének dinamikusan fejlődő tárháza, az értékalapú nemzeti összefogás alapja. A nemzeti értékek tárházát gazdagítják a magyarországi együtt élő népek, a magyar nemzetalkotó nemzetiségek és a határon túli, valamint szerte a világban élő, magukat magyarnak valló egyének, közösségek értékei.

A hivatkozott törvény 3. §-ának rendelkezései értelmében a települési önkormányzatok települési értéktárakat hozhattak létre. Hajdúböszörmény Város Önkormányzatának Képviselő-testülete a 170/2013. (VI.20.) Önk. számú határozatával úgy döntött, hogy élni kíván a települési értéktár létrehozásának lehetőségével, és vállalta e feladat helyben történő ellátását.

Hajdúböszörmény Város Önkormányzat Képviselő-testületének 226/2013. (IX.26.) Önk. számú határozat 2. pontja alapján elfogadott és a 344/2015. (XII.17.) Önk. számú határozatával módosított Hajdúböszörményi Települési Értéktár Bizottság Szervezeti és Működési Szabályzata szerint a bizottság tevékenységéről a Képviselő-testület előtt beszámol. A beszámolóban tartalmaznia kell a beérkezett javaslatok számát és a Hajdúböszörményi Települési Értéktárba felvett nemzeti értékek megnevezését.

A Hajdúböszörményi Települési Értéktár Bizottság elnökének beszámolója alapján 2021. évben a kialakult veszélyhelyzet miatt mindössze egy alkalommal üléseztek a döntéshozók. 9 helyi érték került nyilvántartásba, melyek az alábbiak:

1. Baltazár Dezső életműve
2. Fazekas Gábor életműve
3. Maghy Zoltán művészete
4. Szabó Miklós fotóművész munkássága
5. Hajdúböszörmény szőlőskertjeinek porladó, elfeledett értékei
6. Hajdúböszörményi tájházak
7. Kertész László költő munkássága

8. Nagy István zsoltárköltő munkássága

9. Dr. Kiss B. Juliánna pályája

A Hajdúböszörményi Települési Értéktár Bizottság az Agrárminisztérium HUNG-2022 felhívására pályázatot nyújtott be a nemzeti értékek és hungarikumok gyűjtésének, népszerűsítésének, megismertetésének, megőrzésének és gondozásának támogatására. A pályázatok elbírálása még nem történt meg.

Sajnálatos módon 2022. januárban a bizottság egyik tagja, Dr. Varga Gyula elhunyt. Későbbiekben dönt a bizottság a Szervezeti és Működési Szabályzat módosításáról.

Fentiek alapján kérem a Tisztelt Képviselő-testületet, hogy az előterjesztés megvitatását követően egyszerű szótöbbséggel fogadja el az alábbi határozati javaslatot.

HATÁROZATI JAVASLAT

Hajdúböszörmény Város Önkormányzatának Képviselő-testülete a magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról szóló 2012. évi törvény, valamint a magyar nemzeti értékek és a hungarikumok gondozásáról szóló 114/2013.(IV.16.) Korm. rendelet alapján megtárgyalta „**A Hajdúböszörményi Települési Értéktár Bizottság elnökének beszámolója**” című előterjesztést. Az előterjesztés mellékletét képező beszámolót a Képviselő-testület elfogadja és megköszöni a bizottság egész éves munkáját.

Határidő: 2022. április 28.

Felelős: Kiss Attila polgármester

Hajdúböszörmény, 2022. április 20.

Kiss Attila

polgármester

BESZÁMOLÓ A HAJDÚBÖSZÖRMÉNYI TELEPÜLÉSI ÉRTÉKTÁR BIZOTTSÁG 2021. ÉVI TEVÉKENYSÉGÉRŐL

Az elmúlt évben - tekintettel a veszélyhelyzetben hozott intézkedésekre - a Hajdúböszörményi Települési Értéktár Bizottság mindössze egy alkalommal ülésezett. A 2021. október 04-ei ülésen 9 helyi értéket vett nyilvántartásba a bizottság kulturális örökség és természeti környezet kategóriában.

A következő értékek kerültek a települési értéktár nyilvántartásba 2021-ben:

Baltazár Dezső életműve: Hajdúböszörmény közössége nagyon sokat köszönhet a Baltazár családnak. Elegendő, ha elsőként felidézzük a püspök édesapjának, Baltazár János hajdúkerületi mérnöknek múlhatatlan városépítő tevékenységét.

Az apa előbb Hajdúböszörmény város „indzsellére” azaz mérnöke, majd a hajdúkerület főmérnöke volt és 1863-ban kötött házasságot Czeglédy Máriával. A frigyből született ötödik gyermekként Baltazár Dezső. Édesanyjának felmenői hajdú-hadnagyok voltak Bocskay István seregében. A hajdú vér ott csörgedezett tehát az ifjú baltazárok ereiben is. Az apa Baltazár János, a 19. század közepén találkozott az egykori 48-as kormánybiztossal, Sillye Gáborral, aki ekkor már a Hajdúkerület főkapitánya volt.

A kiegyezés időszakában két a nagyszerű elme, a mérnök és Sillye Gábor főkapitány több olyan építészeti terv kidolgozásában is együtt működött, amely Hajdúböszörmény első sorban a főter építészeti arculatában jól nyomon követhető. Baltazár János áldásos tevékenysége látható többek között a Hajdúkerületi székház - ma múzeum - bővítésének megtervezésén, illetve a Bocskai téri templom felújításának koordinálásában. Szándékuk egyértelmű volt: első lépésként városias jellegűvé kívánták alakítani a főteret, ahol szinte valamennyi közcélú intézménynek helyet biztosítottak, valamint a piac működését is lehetővé tették.

Baltazár Dezső családi háttere meghatározó volt későbbi életében is. Négy testvérével, Gáborral, Máriával, Jenővel, és Jánossal a legnagyobb szeretetben nevelkedett. A gyerekekkel nevelését a szülők nagyon komolyan vették. A gyermekeket megtanították például szavalni és nagyon szerették a zenét. Az édesapa gyermekeit hegedülni taníttatta, s belőlük egy négytagú zenekart szervezett. Mindezek mellett a szülők külön figyelmet fordítottak a gyermekeket vizuális nevelésére is. Külön festészetet is tanultak.

A Baltazár család korán elvesztette a szeretett, gondviselő édesapát, aki 1890-ben elhunyt. Baltazár Dezső, az iskoláit az első elemitől a hatodik gimnáziumig Hajdúböszörményben végezte. A városban akkor még úgynevezett „csonkagimnázium” volt, ezért a hatodik osztály elvégzése után Baltazár Debrecenbe a Református Kollégiumba ment tovább tanulni.

Ott fejezte be a nyolc osztályt, s ott is érettségizett le jeles eredménnyel. Mint teológus kiemelkedett társai közül és például ennek elismeréseként is, 1894-ben könyvtárosnak választott, ami nagy dolog volt akkoriban, mert a tisztség fizetéssel és külön lakással is járt.

A kiváló eredménnyel letett kápláni vizsga után tanárai a Tisza-családhoz ajánlották be, ahol gróf Tisza Lajos, későbbi miniszter nevelője lett Geszten, ott ahol például Arany János volt nagynevű elődje.

A tanítás mellet a geszti évek alatt Baltazár elvégezte Budapesten a jogot, majd Németországban teológiát tanult, ezután pedig dolgozott a Vallás – és Közoktatásügyi minisztériumban is. Baltazár Dezső a századfordulón került Hajdúszoboszlóra lelkipásztornak, majd négy év szolgálat után 1904-ben visszatért szülővárosába, Hajdúböszörménybe a Kálvin téri gyülekezetbe. Itt 1991-ig

szolgált. Tudásának és szorgalmának köszönhetően lelkipásztori beiktatásától kezdve pályája gyorsan ívelt felfelé. 1901-ben egyházmegyei jegyző, 1902-ben egyházkerületi képviselő, 1903-ban zsinati képviselő, 1904-ben esperes lett.

Azon túl, hogy Hajdúböszörmény mindkét református templomának felújításában jelentős szerepet vállalt, a hajdúböszörményi polgári leányiskola alapításánál is ott találjuk az esperest. Ez volt az az iskola, amely külön gondot fordított a leányok tudásának csiszolása mellett a napi gyakorlati életre való felkészítésre is. Itt szabni-varrni, főzni, de még a heti koszt pénz beosztását is megtanulták a kisasszonyok. Baltazár Dezső mind ezek mellett elévülhetetlen érdemeket szerzett a hajdúböszörményi Kálvineum alapításában, létrehozásában. Az Országos Református Lelkészegyesület, Baltazár elnökletével 1913. augusztus 9-én tartott gyűlésén elhatározta, hogy segíti a lelkész -és tanár árvák elhelyezését, így egy 120 tanuló befogadására alkalmas épület, a Kálvineum felépítése mellett döntöttek. Az intézmény az 1914/15-ös tanévben nyithatta meg kapuit a diákok előtt. A kollégium az árván maradt lelkészgyerekeknek és református fiataloknak, biztosított ingyenes bentlakást illetve a Bocskai István Gimnáziumban tanulási lehetőséget. Baltazár Dezső azzal, hogy az intézményt létrehozta, majd a működéséhez püspöksége idején minden feltételt biztosított több ezer gyermeknek tette lehetővé azt, hogy a legjobb feltételekkel tanulhassanak.

Baltazár Dezsőt 1911. augusztus 15-én iktatták be püspöki tisztségébe, ami egyúttal azt is jelentette, hogy a Debreceni Nagytemplom lelkipásztora is lett. Huszonöt évig szolgált püspökként Debrecenben. E tisztségében is sokat tett az oktatásügyért. Mind a parlamentben, mind pedig a református egyház keretein belül folyamatosan napirenden tartotta az iskolák fejlesztésének, a tanítók megbecsülésének ügyét, s a gyerekek oktatását az analfabetizmus, az írástudatlanság felszámolását. Püspöksége idején a debreceni állami egyetem elindításáért állhatatosan harcolt, s az intézmény 1912-ben meg is nyitotta kapuit.

Azért, hogy a feltételek is biztosítva legyenek az egyetemalapítás mellett a püspök két alkalommal is járt Amerikában. Útjainak elsődleges célja az volt, hogy adományokat gyűjtsön a Tiszán túli reformátusoktatás, a debreceni református kollégium anyagi gondjainak rendezésére, a lelkész árvák nevelésére, a debreceni egyetem támogatására. Baltazárnak a két útja alkalmával több tízmillió Koronát sikerült összegyűjtenie az amerikai magyarságtól.

Baltazár Dezső múlhatatlan érdemeket szerzett a református, de nyugodtan mondhatjuk az egyetemes magyar oktatásügy kiszélesítésében, fejlesztésében.

Baltazár Dezső missziós tevékenységet is ellátott az I. világháború idején. Három alkalommal közvetlenül járt a harctéren. Igét hirdetett lelki gondozást végzett, s a haza védelmére buzdított. Az I. világháború kitörése után a Református Egyetemes Konvent Baltazár Dezső püspököt bízta meg a 40. királyi és császári és 17 honvéd református tábori lelkészek felügyeletével. A tábori lelkészek látogatása mellett elsősorban tábori istentiszteleteket, úrvacsoraosztásokat tartott, sebesülteket látogatott, lelki gondozói beszélgetéseket folytatott.

1936. augusztus 25-i halála után így emlékeztek róla: *„az elvek embere volt. a szépért a jóért, mindig a jobbért, a nép javáért folytatott örök emberi küzdelmet. nagy pap, nagy prédikátor, nagy lélek és nagy magyar volt.”* Illő nekünk, utódoknak is tisztelettel emlékeznünk Baltazár Dezsőre és életművét a jövő nemzedékének megőrizni.

Fazekas Gábor

Fazekas Gábor életműve: Apja Fazekas András hajdúböszörményi birtokos volt. Épületlakatosságot tanult, s a kor céhes hagyományainak megfelelően vándorútra kelt, tanult Kassán, Ungvárott, Pesten. 1843 körül jött haza szülővárosába, s 1845-ben megnősült, felesége Kövér Katalin. 1846 óta folyamatosan szerepelt a város közéletében. Szívós kitartással a legmagasabb szakmai színvonalra küzdötte fel magát, műhelyében állandóan 15-20 főt foglalkoztatott. Nevezetes alkotása volt az a csodálatos szerkezetű vasláda, amelyet a Városházán sokáig őriztek, s amely bonyolultságánál fogva mintegy előfutára volt a későbbi Wertheim – szekrényeknek. Életművében egyesítette a céhesipar legjobb hagyományait a modern kézművességgel. Városi képviselő és presbiter volt hatvan éven keresztül. A város közéletében igen aktív szerepet játszott, s az 1868-ban épült házában – amelyet ma is Fazekas-ház néven emlegetnek – megfordult a hajdúkerület színe – virága. Egyik legnevezetesebb alkotása a Városi Szegényménház (a mai fazekas Gábor Idősek Otthona) létesítése, amelyet 1896-ban adott át a használatnak.

Alapítványt tett egy városi kórház létesítésére is. Elősegítette a református népiskolák építését, s nagyobb alapítványt tett a református főgimnázium számára. Általában elmondhatjuk, hogy rendkívül sokat tett a város fejlesztéséért, építéséért. A hajdúböszörményi iparosságnak jelentős értékű ingatlant hagyományozott, s ezért halálából az 1878-ban alakult Iparos Olvasókör nevet vette fel.

1907-ben a pöstyéni fürdőhelyen váratlanul elhunyt. Hajdúböszörményben temették el. Sírját a Fazekas Gábor Idősek Otthona dolgozói gondozzák. A nagy előd iránti tiszteletből a mai hajdúböszörményi ipartestület is szintén az ő nevét vette fel.

Maghy Zoltán művészete: Maghy Zoltán 1903-ban született Hajdúböszörményben. *(Elhunyt: Debrecen, 1999. december 5.)* Mintegy hétévtizedes munkássága során olyan életművet teremtett, amely számon tartott része az alföldi, a hazai festészetnek, a magyar művészettörténetnek. A Hajdúság, a Hortobágy emberi, tárgyi, természeti, építmenyi világának hiteles megjelenítője volt. A gimnáziumban a kiváló rajztanár és festőművész, Király Jenő indította útnak. A képzőművészeti főiskolán Glatz Oszkár tanítványa volt. Képei 1924 óta szerepelnek kiállításokon. A harmincas években a Hortobágyon dolgozott Káplár Miklóssal, Kampler Kálmánnal, Boromisza Tiborral. Első önálló kiállítását 1926-ban rendezte Hajdúböszörményben, melyet számtalan hazai és külföldi tárlat követett. Képei megtalálhatók a Nemzeti Galériában, a Déri Múzeumban és magángyűjtőknél Kanadától Ausztráliáig. Alapító tagja volt a Hajdúsági Nemzetközi Művésztelepnek. Művészetének elismeréseként számtalan elismerést kapott. A Magyar Köztársasági Érdemrend Kiskeresztjének tulajdonosa, Hajdúböszörmény Város díszpolgára volt. Maghy Zoltán festőművész, alkotásai, szellemisége, neve méltán jelzi és reprezentálja Hajdúböszörmény és az egyetemes magyar kultúra értékeit. A Deák Ferenc utca 2. szám alatti épület Maghy Zoltán szülőháza, lakóhelye és műterme volt egészen haláláig.

Szabó Miklós fotóművész munkássága: A barátok, az ismerősök, a tanítványok, az egykori kollégák számára is olyan ember volt, aki értékeket hordozott és közvetített. Fontosnak tartotta megmutatni mások számára is azokat a kincseket, melyek esetenként csak az ő szeme vett észre. Szabó Miklós élete és pályája mindannyiunk számára példa lehet. Magasra állította a mércét. Halála előtt néhány évvel betegsége okán, élni akarásával, töretlen munkakedvével átvészelte a legnehezebb időszakot is. Ebben nem csak szerettei segítették őt, akik körülvették, hanem fotói is.

Pedagógus volt, szeretette a gyerekeket, sokat tett értük. Nemcsak oktatta őket szépre és jóra, de fontosnak tartotta, hogy megismerjék azt az országot, ahová születtek, ahol élnek.

Közeleti, közösségi emberként tartották számon, személye összeforrt Bőszörménnyel, minden és mindenki érdekelte. A Szabadhajdú hetilap nélkülözhetetlen munkatársa, fotósa, a „lap szeme” volt. Példát adott és csodát művelt azzal, hogy örökmozgóságát, a megváltozott körülményekhez igazítva is megtartotta. Határtalan munkabírása, a maga elé kitűzött célok ösztönözték arra, hogy nem szabad megállni. Gondolkodott és tervezte a jövőt. Ezt tette élete utolsó percéig. Négy évtized alkotásait rendezte tematikus albumokba, amelyek közül sokat már a nagyközönség is megismerhetett. Bőven van még azokból, amelyek „bemutatkozásra várnak”. Szabó Miklós szívügyének tekintette, hogy képei által mindannyiunkat, még inkább bőszörményivé „neveljen”. Több alkalommal is megmutatkozott a közönség előtt alkotásaival, akik nagy örömmel várták a munkáit. S mindig elégedettség töltötte el őket, amikor rátaláltak egy ismerős emberre, egy furcsa házra, egy ódon utcarészletre. Számára az értékteremtés nem kötelesség volt, bár annak is felfoghatnánk. Sokkal inkább a véréből, a lelkéből jövő ösztönös megnyilvánulás. Szabó Miklós hatalmas örökséget hagyott ránk. Bőszörmény történetének több évtizedét fotókon dokumentálva. Nekünk itt maradottaknak könnyű dolgunk van: „csak” meg kell őrizni azokat.

Művészetével adott, gazdagított. Nemcsak az embereknek, a városnak is. Éppen ezért helye van képeinek, s magának is az értéktárban, amelyekre és akire mindannyian büszkék lehetünk.. Fényképei kordokumentumok, pontos lenyomatai a hétköznapiaknak. Emberek, tájak, pillanatok, spontán helyzetek, fekete-fehér puritánság, a múlt tisztelete „olvasható” le képeiről. Az átalakuló, letűnő élet értékei, rekvizitumai jelennek meg fotóin. Helyi értékek, közösségünk értékei. Maradandót alkotott.

Hajdúbőszörmény szőlőskertjeinek porladó, elfeledett értékei: A hajdúbőszörményi szőlőskertek a város fejlődésének, gazdasági társadalmi életének szerves részei voltak. Építészetük pedig egyedi jellemzőkkel határozták meg a határ arculatát. A hajdúbőszörményi szőlőskertek, hegyközségek működését áttekintve megállapítható, hogy a birtokosság mindig alkalmazkodva az adott társadalmi és gazdasági körülményekhez végezte tevékenységét. Az utókor számára legalább értékként történő megőrzése is fontos.

A szőlőskertek zárt területek voltak, melyeket trágyából és sárból készült kerítéssel, garággával és árokkal vették körül. A garágyát árokkal és gazzal benőtt műveletlen földsávval védték, ezeket nevezték gypűnek. Egy-egy gazda szőlőterületét keskeny út választotta el, ezt az utat barázdának, mezsgyének nevezték. Kis- és nagykapukat hagytak a garágyákon, melyeken gyalogosan, illetve szekerekkel közlekedhettek. A kapukat jó vaszárral látták el. A szőlőskertekben különös megbecsülésnek örvendtek a kutak, mivel a víz kellett a permetlé elkészítéséhez, a pajták és présházak tapasztásához, a szüreti edények tisztántartásához. A bőszörményiek a szőlő szaporítását eleinte a vesszők gyökereztetésével végezték, majd alkalmazták a döntést és az ún. „porbujtást”. A fajtát tökenyakba, gyökérnyakba oltással változtatták meg. Már korán próbálkoztak a nagyobb termést biztosító hosszú csapos metszéssel. A telepített fajták kevés változással minden kertben ugyanazok voltak: Erdei szőlő, Ezerjő, Oportó, Othelló, Saszla, Fehér és Fekete Gohér, Noah, Izabella, Elvira, Delaware, Olasz rizling, Kübeli, Vállas erdei, és Kövidinka. A betelepített szőlősorok közé a kétszintes termesztésnek megfelelően alma-, körte-, kajszi-, szilva-, meggy-, cseresznyefákat, a parcellák végére pedig általában diófát ültettek. A szőlőskerti élet, a szőlő védelme pontos szervezettséget követelt. Ezért alakultak meg mindenütt a kertbirtokosságok, melyek a szőlőtulajdonosokból álltak. A 18.-19. század folyamán a szőlőskertek ügyeit már a kertbirtokosság intézte. Évenkénti közgyűléseiken választották meg a

kertbirtokosság elnökét, jegyzőjét és választmányi tagjait. A szőlőskerteket egy vagy két szőlőskertgazda felügyelte, akiknek feladata volt, hogy fontosabb ügyekben összehívja a tagságot, gondoztassa a szőlő utakat, kutakat, irányítsa a csőszöket, a gazdákat felszólítsa a garágya rendben tartására, tolvajlás esetén, az előljáráson panaszt tegyen, de büntető joga sohasem volt.

Hajdúböszörményi tájházak: A hajdúböszörményi skanzen hajdú családi házai a 18. század végén, a 19. század közepe között épültek, megőrkítik a magyar Alföld, különösen a Tisza-vidék építkezésének egyik sajátos módját. Külön értékük, hogy öt épületegyüttes maradt fenn, amelyek a Polgári út egyik zugában szervesen összetartoznak. A portákon megmaradtak azok a gazdasági épületek is, amelyek reprezentálják a tulajdonosok vagyoni helyzetét is: a Löki porta a gazdag hajdú család épületegyüttesének mintáját adják, a gazdasági épület hangsúlyos, több osztatú, jól követhetők azok a funkciók, amelyeket egyes helyiségei magukban hordtak. Emellett góré, ólak, istállók rendszere is fennmaradt. A terményeket górékban, hombárokban, pincében és kamrákban tárolták, a használt mezőgazdasági eszközök is fedett csűrbe kerültek (Eke, borona, henger, kéziszerszámok.) A lószerszámokat az istállókban, a szekerek és a tehén vontatta szekér járom részét inkább a csűrben helyezték el. A többi hajdú-ház az átlagos gazdasági helyzetű paraszti porták jellegzetes képviselői. Az épületek a szerves népi építészet kiváló, megőrzött egyedei is, az agyag alapú vályog, amelyet a vályogblokkok „vetése” során törekkkel és szalmával dolgozta össze, ez a lakóépület szigetelését szolgálta. A hagyományosan mészkorom-tejjel és mésszel konzervált falak, a gazdagon megmunkált és natúr faanyag használata, fafajta jelzi az adott térben fellelhető anyagfelhasználást, annak gyakorlatát is. A helyiségek mésszel fehérre meszeltek, földpadlósak

voltak, a javításokat a falon vagy a padlón agyagtapasztással végezték el. A tető a környezetben fellelhető nád, s a tetőfedés követi a Tisza-vidéken gyakori módszert: a tető nagyobb, alsó részét rövid szálakból álló náddal erősítik meg, (duggatják) a nyeregtető felső részét a szél miatt korcolják és konttyal zárják le. A tető széleken a nádat kötőfákkal, lécekkel fogják le. Makovecz Imre építész művészeti-építészeti koncepciója valósul meg a bősörményi porták építkezési módjaiban.

Eredetileg a házakat feketére mázolt kerítés választotta el egymástól és az utcától, amelynek mintáit is megtartotta az épületegyüttes, noha az egymás között palánk már praktikus, látványcentrikus okok miatt gyakran hiányzik. A házak telken való elhelyezkedése is szokatlan, eltér az utcatorok utcára néző ablakos házainak rendszerétől, rendszerint kissé beljebb a palánktól, egy virágoskerttel elválasztva épültek meg a lakóépületek, a bejáratot és az ablakokat tornác védi, amelyből gyakran a padlásfeljáró is nyílik, létrás megoldással vagy faajtó mögötti lépcsővel. A tornác nyáron hűtötte a lakást, télen védte a csapadéktól. A házak egyenes vonalúak, általában pitvarosak, amelyben a szabad tűzhely és a kemencék „szája” is fellelhető, a fűtés kemencékkel történt. A kemencék a szobákban helyezkedtek el, a padka az idősebbek helye volt, a gyerekek a fal és a kemence közötti „sutban” alhattak, amely a legmelegebb hely volt a szobában. A szabad-tűzhely a család, mint gazdasági egység által felnevelt állatok húsának és töltelékének a füstölésére is szolgált, ide akasztották a sonkát, a kolbászt, stb. A kemence nem csak fűtésre szolgált, hetente egyszer kenyeret, hétvégére kalácsot is süített a háziasszony. A pitvarból nyílt a szoba és a kamra, de a tehetősebb hajdú-családok a kamra helyén is szobát alakítottak ki, amely az egész családnak nappalja és hálólhelye volt, a másik szobát „tisztaszobának” őrizték meg, amelyet a nagylányok vagy vendégek használhattak, ünnepeken a család egésze összegyűlhetett.

A házak hosszanti tengelyében mestergerendákat helyeztek el a legalább négy osztatú tartófalakon, amely a keskenyebb tartógerendákat is támasztotta. A mestergerendába rendszerint belevésték a ház építetőjének nevét és az építés időpontját is. A ház nagysága és belső elrendezése, berendezései arra utalnak, hogy a hajdú-családok általában nagy létszámúak voltak, a szülők egy térben, külön ágyban aludtak a gyermekekkel, a legénnyé válás, nagylánnyá válás privilégiumokkal is járt a ház használatában. A kisgyermek egy ágyban aludhattak, növekedve egymásnak „lábtól”. Az étkezés közös volt a családi asztal körül, amelyhez lócák és székek tartoztak. A „fürdőszoba” a pitvar bejáratánál elhelyezett mosdótál volt, a hagyomány szerint a hajdú lőfegyverét a tisztaszoba ajtaja mögött akasztották fogasra, ahol bizonyos felső ruházatot is tároltak, a mestergerendára szögekre helyezték vízszintesen a hideg fegyvert. A mestergerenda és a mennyezet közötti rés fontosabb dokumentumok, kisebb értékes tárgyak tárolására is szolgált. A hajdú-házak egy jól funkcionáló családmodell, közösségi kapcsolatokat mutatnak, amelyben meghatározott értékrend szerint három generáció együtt élt: termelt, növekedett, gazdagodott, épült. A ma emberének pozitív mintát képes adni, s rámutatni az egykori gyökerekre, egy folyamatra, amely települési múltunk is.

Kertész László költő munkássága: Kertész László (1935-1971) ugyan Nyíregyházán született, de Böszörményinek vallotta és érezte magát és erről versei is tanúbizonyságot tesznek (Apáversei: Apám siratás, Együtt, Itt járt apám stb.). Önéletrajzában is ezt igazolja: „Származásom egészen anyámig vezethetem vissza”. Itt e városban viszont családra talált 1956-ban részt vett a forradalmi eseményekben, ezért bizony hátrányos helyzetbe is került. A mindig befogadó emberközpontú helyi gimnázium adott neki munkát. Megjegyzem igen jól járt vele. A forradalmár –költő igen jó pedagógus az ifjúsággal bánni tudó ember volt. Szakköre, Irodalmi színpada országos híré volt. Tanítványa (Harsányi – Tilles Ágnes előadóművész is). Munkái: Életében megjelenő verseskötete a Fák és agancsok (1970). Az Alföld is rendszeresen közölte írásait. Halála után a Magvető Kiadónál megjelent könyve az „Egyszer még” a verseken kívül cikkeket is tartalmaz (megjegyzem a cím az egyik versének címe, de az egyik legjobb e kötetben a Szerelünk ez a föld (1974). A Bocskai István Gimnázium megemlékezése a Hiány és Hűség alcíme – alcíme Kertész László emlékezete (2005-ben születésnek 70. évfordulóján jelent meg, bemutató 2006-ban. A kötetben a versein kívül prózai írásai is megjelennek, de itt vannak hátrahagyott és 56-os versei is. A költő munkái mellett tanítványok és kollégák méltatásai, emlékezései is megtalálhatóak (Görombei András, Lázár Imre, Bényei József, Kövér György és még sokan mások a tisztelők, a teljesség igénye nélkül egy jól sikerült méltó könyvben).

Kertész László emlékét ma már méltóképpen őrzi a város a (gimnáziumban a rendszerváltás óta emléktábla), Kertész László Városi Könyvtár, Kertész László Irodalmi Kör és legújabban a gimnázium előtt lévő emlékpád. Azt hiszem, az értéktár is gyarapodhat nevével.

Nagy István zsoldárköltő munkássága: Nagy István (1770-1831) zsoldárköltő sírja a Fürdőkert területén található. Rendszerváltáskor helyrehozták azóta méltó módon őrzi emlékét, mint az utca is –mely az Ő nevét viseli. 1964-ben avatták (melyen jelen lehettem) emléktábláját a Bocskai István Általános Iskola főtér felé eső falán, ahol valaha a parókia is állt. A város legrégebbi diákjai

(Bocskai István Gimnázium) is minden bizonnyal őt hallgatták, református iskola lévén. Csokonai barátjáról Petőfi Sándor id. írt 1844-ben Debrecenben egy anekdotát versben, Csokonai címmel. Azóta szállóige a „csapot, papot” felejtés. Mindamellett, hogy kutatások szerint nem egészen így esett, de igazolja a fennállt barátságot. Miatta járt többször Csokonai Bösztörményben melyről szintén anekdoták szólnak. Pap-költői munkásságának köszönhetően a Református Énekeskönyvben a 308, 323, 333, 334, 376, 480, 481. számú énekek az Ő nevével vannak fémjelezve, így az egyetem reformátusság is „használja” azokat. Híre és munkássága tehát túlterjed e város határain öregbítve hírnevünket.

Dr. Kiss B. Julianna pályája: Az 1899 – és 1910 közötti időszak hajdúböszörményi megbetegedések okait, s azok következményeit, adatait áttekintve a következők állapíthatók meg. A 25 ezer fős Hajdúböszörményben, ebben az időszakban 8437 ember halt meg. Közülük 30 %, azaz 2051 lakos vesztette életét tüdőbajban. A TBC-ben meghaltak közül pedig a gyerekek halálozása is igen magas volt. Meghaladta a 30%-ot.

Ebbe a nehéz küzdelembe vett részt Kiss Julianna, aki Hajdúböszörmény első női klinikai szakorvosa, tüdő- és belgyógyásza valamint gyermekorvosa volt, aki 1902. február 26-án egyszerű polgári családban született. Nevét 1938-ban Kiss B. Juliannára módosította. Édesapja, B. Kis János ősei a Bocskai által letelepített és nemességre emelt hajdúk közül valók voltak, édesanyja, Dobó Julianna családja pedig a történelmi Dobó család leszármazottja volt. Dobó István az egri várkapitány anyai felmenői közé tartozott. Szülei 1897. január 27-én kötöttek házasságot, s négy gyermekük született. Julianna, Róza, Mária és Eszter Julianna második gyermekként az elemi- és középiskolai tanulmányait szülővárosában végezte. Érettségi vizsgát a Bocskai Református Főgimnáziumban tett jeles eredménnyel, majd sikeres felvételi után az orvos fakultást a debreceni Tisza István Tudomány Egyetemen választotta, s ott szerzett orvosi oklevelet 1928. szeptember 22-én. Még ez év december 1-től a Berettyóújfaluban lévő közkórházban helyezkedett el. Ezután 1936. február 1-től mint tanársegéd, dolgozott a debreceni egyetemi gyermekklinikán. Közben folyamatosan képezte magát és 1939. május 16-án iskolaorvos-egészségtan tanári vizsgát tett, 1939. július 13-án a „belbetegségek szakorvosa” cím használatát szerezte meg, majd 1940. június 5-én a gyermekorvosi szakképesítést szerzett. 1943. november 19-vehetette át egy újabb szakképesítésének diplomáját a „gümőkóros megbetegedések szakorvosa” képesítéssel.

Társadalmi szerepvállalására mi sem volt jellemzőbb, mint hogy rendszeresen tartott előadást a Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetségében az elsősegély nyújtóknak, illetve a református egyház nőszervezeteiben is szerepet vállalt. Így tagja volt a nőszövetség országos elnökségének is. Munkájában kiemelt szerepet kapott a tüdőbaj elleni küzdelme. Hittel vallotta, hogy a betegség megelőzésében sok lehetőség rejlik. Ahogyan fogalmazott, a betegséget csak széles társadalmi összefogással lehet megfékezni. Fontosnak tartotta, hogy a lakosság minél szélesebb rétegeit megismertessék a tüdőbaj jellemzőivel. A TBC elleni küzdelem további eszközei közé sorolta a mértékletességet, a tisztaságot, a tiszta, friss levegőt, a sportot, a táplálkozást. Ő volt az egyike azoknak, akik a debreceni gyermekklinikáról Bodaszőlőre utaltak gyerekeket az ottani kiváló friss levegő kúrára. Folyamatosan hangoztatta, hogy a hatóság elsőrendű feladata a lakosok felvilágosítása illetve a tiszta ivóvíz biztosítása a köztisztaság fenntartása, az alkoholizmus elleni küzdelme és a szanatóriumok, tüdőgondozók működtetése.

Kis betegeiért a szülők felvilágosításával küzdött azért, hogy a nyers tehéntejet ne adják a gyerekeknek, azt hevítéssel pasztörizálják, s úgy itassák a kicsinyeket. Ezen a téren ismereteink szerint jelentős eredményeket ért el a debreceni gyermekklinikára beutalt TBC-s gyerekek körében. Illetve később a bösztörményi orvosi körzetében is. A felvilágosításon túl rendszeresen használta a gyakorlatban a légmelltechnikán alapuló sebészeti eljárást a tbc kezelésére. Ez nem volt más, mint egy magyar orvos, Okolicsányi-Kuthy Dezső felfedezésének alkalmazása, jelesül a páciens hátába szúrt tűn keresztül az egyik tüdőlebensyből kiszívták az oxigént, ami nélkül a TBC-t

okozó baktérium nem tudott életben maradni. Az összerogyasztott tüdőrészt a légmell készülék segítségével töltötték fel újra levegővel. Az eljárás meglehetősen kockázatos volt, de sokan ennek köszönhetően épültek fel.

Kiss B. Julianna doktornő hiába gyógyított tisztességgel, sokak életét megmentve, hiába élt hitben és becsületben, hiába tett meg mindent orvosi esküjéért a szó legszorosabb értelmében, megbecstelenítette a történelem. Történt, hogy az 1944. október 22-i Hajdúböszörmény román - és szovjet katonai megszállása után, a Jókai utca 65. szám alatti lakásában rátörtek a katonák és megerőszakolták. A mélyen vallásos, jegyben járó orvosnő nem tudta feldolgozni az őt ért sérelmet, a traumát és 1944. október 26-án túladagolt morfinnal vetett véget életének. B. Kiss Julianna 42 éves korában megtért teremtőjéhez, s egy félbeszakadt, de még is teljes életet hagyott maga mögött. Pályája, közéleti szerepvállalása, a TBC ellen folytatott küzdelme, az orvosi hivatás iránti elkötelezettsége méltán teszi őt az emlékezetünk homlokterébe.

A Hajdú-Bihar Megyei Értéktár Bizottság részére 7 települési érték felterjesztését javasolta a bizottság megfelelő kidolgozottság esetén, melyek az alábbiak: Baltazár Dezső életműve, Fazekas Gábor életműve, Maghy Zoltán művészete, a Hajdúböszörményi tájházak, Hajdúböszörmény szőlőskertjeinek porladó, elfeledett értékei, Kertész László költő munkássága, Nagy István zsoltárköltő munkássága helyi értékeket.

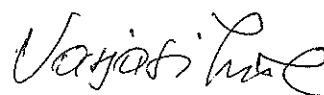
A Hajdúböszörményi Települési Értéktárba felvett értékeink

1.	Szilvaslepény	agrár- és élelmiszergazdaság
2.	Mákos kukoricamálé	agrár- és élelmiszergazdaság
3.	Kótt túrós béles	agrár- és élelmiszergazdaság
4.	Kenyérlángos	agrár- és élelmiszergazdaság
5.	Kapros kalács	agrár- és élelmiszergazdaság
6.	Káposztás pogácsa	agrár- és élelmiszergazdaság
7.	Böszörményi paraszt kifli	agrár- és élelmiszergazdaság
8.	Böszörményi lakodalmas béles	agrár- és élelmiszergazdaság
9.	Böszörményi házi kenyér	agrár- és élelmiszergazdaság
10.	Böszörményi dübbencs	agrár- és élelmiszergazdaság
11.	Böszörményi darunyak	agrár- és élelmiszergazdaság
12.	Böszörményi bobajka	agrár- és élelmiszergazdaság
13.	Ferdinánd tekercs	agrár- és élelmiszergazdaság
14.	Kossuth-kifli hajdúsági hagyomány szerint	agrár- és élelmiszergazdaság
15.	Hajdúkerület székháza	épített örökség
16.	Hajdúböszörmény csónak alakú fejfái a Nyugati temetőben	kulturális örökség
17.	Hajdúböszörményi csengők	kulturális örökség
18.	Hajdúböszörmény településszerkezete	épített örökség
19.	Hajdúböszörményi Bronzkincs	kulturális örökség
20.	Báthory Gábor oklevele	kulturális örökség
21.	Böszörményi festett koporsók	kulturális örökség
22.	Hajdúhét	kulturális örökség
23.	Zeleméri földvár	kulturális örökség
24.	Maghy Zoltán Művészház	kulturális örökség
25.	Hajdú katona	kulturális örökség
26.	Hajdúsági Nemzetközi Művésztelep	kulturális örökség
27.	Dr. Oláh Imre kisfilmjei	kulturális örökség
28.	Az alka hazai előfordulását bizonyító preparátum	természeti környezet
29.	Hajdúböszörményi slambuc	egészség és életmód
30.	Bocskai gyógyvíz	egészség és életmód
31.	Othello	egészség és életmód
32.	Hajdúböszörményi Bocskai téri Református templom	épített környezet
33.	Hajdúböszörményi Római Katolikus templom	épített környezet
34.	Hajdúböszörményi Görög Katolikus templom	épített környezet
35.	Zsinagóga	épített környezet
36.	Baptista Imaház	épített környezet
37.	Baltazár kastély	épített környezet
38.	Hajdúböszörményi cifraszűr	kulturális örökség
39.	Túrós – krumplis lepény (hajdú-bihari hagyomány szerint)	agrár- és élelmiszergazdaság

40.	Tanyasi iskolák	kulturális örökség
41.	Kálvineum	épített környezet
42.	Fürdőkert	kulturális örökség
43.	Kálvin téri református templom	épített környezet
44.	Kálvin téri református templom orgonája	kulturális örökség
45.	Kálvin téri református parókia	épített környezet
46.	Dobó Sándor református tanító életútja	kulturális örökség
47.	Sillye Gábor hajdúkerületi főkapitány életútja	kulturális örökség
48.	Porcsalmy Gyula: Boda Katalin című regénye	kulturális örökség
49.	Városháza épülete	épített környezet
50.	Bocskai szobor	épített környezet
51.	Bocskai gimnázium épülete	épített környezet
52.	Református központi fiúiskola	épített környezet
53.	Csigacsínáló Asszonyok Köre	kulturális örökség
54.	A Hajdúböszörményi Bocskai téri Református Templom Angster orgonája	kulturális örökség
55.	A 100 éves Hajdúböszörményi Torna Egylet	sport
56.	Hajdúböszörmény címere	kulturális örökség
57.	A Hajdú kashkaval sajt	agrár-és élelmiszergazdaság
58.	A Gyöngyvirágos tölgyes	természeti környezet
59.	A Petőfi ház	épített környezet

A vastagon szedett értékek bekerültek a Hajdú-Bihar Megyei Értéktárba!

Hajdúböszörmény, 2022. április 20.

Tisztelettel: **Varjasi Imre**

a Hajdúböszörményi Települési Értéktár Bizottság elnöke

